

КИЇВСЬКІ МІСЬКІ ГАЗЕТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ФІНСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ У 1990–1991 рр.

У статті досліджується інформаційний потенціал київських міських газет для висвітлення українсько-фінських зв'язків впродовж 1990–1991 рр., аналізуються чинники, що впливали на висвітлення вказаних контактів, розглядається зміст київських міських газет та характеризується його джерельне значення для дослідження українсько-фінських неурядових та офіційних дипломатичних зв'язків.

Ключові слова: українсько-фінські відносини, українсько-фінські контакти, київські міські газети, «Вечірній Київ», «Прапор комунізму», «Київський вісник», «Хрещатик».

Період 1990–1991 рр. став переломним у вітчизняній історії, ознаменувавшись процесом утвердження незалежності України та початком її міжнародного дипломатичного визнання. Він супроводжувався поживаленням контактів між Українською РСР/Україною та європейськими державами, серед яких була й Фінляндія.

Інтенсифікація українсько-фінських зв'язків впродовж 1990–1991 рр. стала важливою передумовою дипломатичного визнання незалежної України з боку Фінляндії, що сталося 30 грудня 1991 р.¹ У зв'язку зі згаданою обставиною важливим завданням, що стоїть перед українськими та фінськими дослідниками становлення сучасних українсько-фінських дипломатичних відносин, є введення до наукового обігу та використання нових джерел для дослідження українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр.

Важливе значення у джерельній базі вивчення українсько-фінських зв'язків посідає українська газетна періодика². Вказана теза вірна і щодо джерельної бази дослідження українсько-фінських контактів у 1990–1991 рр.

Втім, потрібно зазначити, що в українській історіографії майже відсутні праці, присвячені вивченню ролі української газетної періодики у висвітленні українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр. Працею, безпосередньо присвяченою висвітленню вказаної проблеми, є одна з вступних статей до бібліографічного покажчика 1998 р. з історії побратимських зв'язків між містами Одесою і Оулу, автором якої стала член правління міської організації «Україна-Фінляндія» М. Савінова³, де висвітлено особливості співробітництва між газетами названих міст-побратимів, зокрема обмін інформаційним матеріалом та друк у 1990 р. перекладених газетних статей з оульських видань в одеській міській пресі⁴. Близькою до розглянутої є інша вступна стаття до цього ж видання директора Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького О. Ботушанської⁵, що являє собою спогади про взаємні візити делегацій міст Оулу та Одеси у 1990–1991 рр.⁶ У самому ж бібліографічному покажчику вміщено назви газетних статей із періодичних видань обох поріднених міст, а також низки радянських та фінських газет та журналів⁷, що характеризують їхні зв'язки з 1958 по 1998 рр.⁸, зокрема у 1990⁹ та 1991 рр.¹⁰, і є доробком одеських дослідників-бібліографів з історії українсько-фінських контактів у 1990–1991 рр.

Практично не є вивченою роль київських міських газет як джерела для дослідження названих зв'язків, оскільки наукова стаття О. Кийкова про побратимські зв'язки міста Києва, зокрема з фінським містом Тампере, була присвячена періоду 1950–1980-х рр.¹¹, а в дослідженнях В. Карпенка про газету «Вечірній Київ»¹² та інші київські газетні видання¹³ практично не приділялося уваги ролі київських міських газет у висвітленні міжнародних, зокрема українсько-фінських, контактів впродовж 1990–1991 рр.

Мета наукової статті – висвітлити значення київських міських газет як джерела для дослідження українсько-фінських зв'язків означеного періоду.

Перш за все варто зазначити, що термін «київські міські газети» використовується у тексті статті на позначення загальноміських газет, розрахованих на максимально широку аудиторію. До їх числа належать три газети. Першою є газета «Вечірній Київ», що впродовж вересня 1990 р. тричі

змінювала свій статус, будучи до 13 вересня 1990 р. газетою Київського міського комітету Комуністичної партії України та Київської міської Ради народних депутатів, з 13 по 27 вересня 1990 р. – виданням лише останньої і з 27 вересня 1990 р. незалежною газетою столиці України¹⁴, але не змінювала назву. Другою є газета «Прапор комунізму», що з 24 липня 1990 р. згідно з постановою бюро Київського міськкому Компартії України від 23 липня 1990 р. «Про газети «Прапор комунізму» і «Вечірній Київ»¹⁵ стала друкованим органом міськкому і з 25 липня 1990 р. почала виходити під назвою «Київський вісник»¹⁶, а після заколоту ДКНС та заборони діяльності Компартії України з 26 серпня 1991 р. стала міською ранковою газетою¹⁷. Третьою є газета Київміськради «Хрещатик», що була заснована згідно з рішенням президії Київміськради від 7 вересня 1990 р. «Про заснування газети «Хрещатик»¹⁸ і перший номер якої вийшов 23 січня 1991 р.¹⁹.

Насамперед необхідно проаналізувати чинники, що впливали на висвітлення у київських міських газетах українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр.

По-перше, негативним чинником для функціонування київських міських газет і висвітлення на їхніх шпальтах міжнародної, зокрема українсько-фінської, проблематики були економічні труднощі. Потрібно вказати на те, що у дослідженні С. Костилюєвої, присвяченому українській періодичній пресі доби горбачовської перебудови та незалежності, фігурує теза про складне матеріально-технічне та фінансове становище українських газет у 1990–1991 рр., зокрема проблеми з поліграфічною базою, постачанням паперу, доставкою газет, купівельною спроможністю читачів²⁰. Вказана теза є вірною і щодо київських міських газет впродовж 1991 р., оскільки вже з початку названого року і у «Вечірньому Києві»²¹, і в «Київському віснику»²², і в «Хрещатику»²³ друкувалися статті про складні економічні обставини, що супроводжували вихід нових номерів. У вересні 1991 р. через економічні труднощі становище київських міських газет погіршилося, через що номери «Вечірнього Києва» восени 1991 р. виходили лише на 2, а не на стандартних 4 сторінках, а сама газета була на межі закриття²⁴. Так само було і з газетою «Київський вісник», що, звільнившись з-під контролю ліквідованого Київського міськкому Компартії України, зіткнулась з матеріально-технічними²⁵ та політичними²⁶ труднощами. Дещо краще становище мала газета Київміськради «Хрещатик» завдяки реалізації рішення президії Київміськради від 6 вересня 1991 р. «Про заходи по забезпеченню стабільної роботи газети «Хрещатик»²⁷.

По-друге, на зміст номерів перелічених вище газет протягом означеного періоду впливав їхній міський статус і, відповідно, їхні редактори зосереджувалися на внутрішньоміській і, завдяки статусу міста Києва як столиці Української РСР і пізніше незалежної України, на українській та союзній проблематиці. Вказаний чинник обумовив пріоритетність огляду вітчизняної проблематики і висвітлення українсько-фінських зв'язків, як і інших міжнародних, насамперед у контексті вирішення актуальних соціально-економічних проблем міста і, дещо меншою мірою, республіки загалом.

По-третє, на висвітлення українсько-фінських зв'язків у київських міських газетах впродовж 1990–1991 рр. позитивно впливала усталена практика огляду культурних та спортивних зв'язків міста Києва з містами-побратимами та Української РСР із низкою зарубіжних країн, що утверджувалася впродовж 1960–1980-х рр. попри компартійний контроль. Особливо останнє стосувалося українсько-фінських зв'язків, оскільки Фінляндія протягом 1960–1980-х рр. була нейтральною державою²⁸ і проводила активну економічну «східну політику»²⁹, та контактів між містами Києвом і Тампере, що стали побратимами у 1961 р.³⁰ і започаткували міцні зв'язки³¹.

По-четверте, активнішому відображенню у київських міських газетах 1990–1991 рр. міжнародної проблематики, зокрема українсько-фінських зв'язків, сприяла демократизація суспільно-політичного життя та соціально-економічної системи Української РСР і незалежної України, яка позитивно відбилася на інтенсифікації зовнішньоекономічних контактів республіки та урізноманітненні їхніх форм, що потребували висвітлення. Втім, потрібно враховувати ту обставину, що органи державної влади, місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи Української РСР та України, що знаходилися та діяли в Києві, мали відносини з представниками багатьох держав, тому українсько-фінські зв'язки відображалися у «Вечірньому Києві», «Прапорі комунізму»/«Київському віснику» та «Хрещатику» лише як невелика частина зв'язків Української РСР, України та її столиці із зарубіжними країнами.

По-п'яте, в умовах зовнішньоекономічної лібералізації 1990–1991 рр. органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськістю міста Києва почали порушуватися гострі та складні соціально-економічні проблеми, для вирішення частини яких потребувалася міжнародна співпраця.

По-шосте, як зазначалося, 1990–1991 рр. стали часом утвердження незалежності України, розширення зовнішньополітичної діяльності Української РСР та України, початку процесу міжнародного дипломатичного визнання останньої.

Далі постає необхідність розглянути безпосереднє висвітлення українсько-фінських зв'язків впродовж 1990–1991 рр. у київських міських газетах.

Вперше українсько-фінські зв'язки протягом вказаного періоду побіжно згадуються як у стислому анонсі номера «Прапора комунізму» за 23 березня 1990 р., вміщеному в номері «Вечірнього Києва» за те ж число³², так і у анонсованому номері «Прапора комунізму». У ньому під рубрикою «У поріднених містах Києва» надруковані статті, присвячені місту Тампере, що саме по собі свідчить про зв'язки між двома містами-побратимами. Окрім газетних статей та фотографій з міської газети Тампере «Аамулехті» про саме місто під назвою «Знайомтесь, Тампере»³³, а також матеріалів про постіндустріальну трансформацію економіки фінського міста-побратима Києва³⁴ та специфіку економічної політики муніципалітету Тампере³⁵, тут надрукована газетна стаття з газети «Аамулехті» про фінсько-радянське та фінсько-українське науково-технічне співробітництво, зокрема про перспективи впровадження взаємного стажування студентів Київського політехнічного інституту та Технічного інституту Тампере, що підтримав тодішній ректор останнього Т. Лепісто³⁶. Під рубрикою «У поріднених містах Києва» надруковано статтю «Є всі можливості», де розглядаються перспективи торгівлі між Тампере та Києвом та зовнішньоекономічного співробітництва між містами, висвітлюється діяльність торгівельної палати Тампере-Київ³⁷.

Надалі українсько-фінські зв'язки згадуються у двох київських міських газетах у зв'язку із соціальними проблемами після Чорнобильської катастрофи.

Як у «Вечірньому Києві»³⁸, так і в «Прапорі комунізму»³⁹ було надруковано повідомлення ТАРС під назвою «Дітей прийме Фінляндія», в якому йшлося про оздоровлення дітей міста Києва у Тампере.

Варто зазначити, що тут наявна і прихована інформація про співробітництво між двома містами, оскільки у рішенні першої сесії Київміськради від 24 квітня 1990 р. «Про невідкладні заходи по охороні і збереженню здоров'я населення м. Києва і прилеглих територій від впливу радіаційних факторів, які виникли в результаті глобальної Чорнобильської катастрофи»⁴⁰ п. 3 передбачав «надіслати звернення до муніципалітетів споріднених міст...»⁴¹, а в самому зверненні, що слугувало додатком 1 до рішення і де муніципалітет Тампере згадується шостим, записано: «Керуючись гуманною метою захисту права людини на життя, депутати Київради звертаються в цей важкий для нас час до муніципалітетів та громадськості споріднених міст за допомогою, яка, на нашу думку, могла би мати такі форми: 1. Встановлення контактів по вивченню можливостей співробітництва по проблемах, що виникли внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС. 2. Надання можливостей придбання медикаментів та приладів, що не випускаються в СРСР. 3. Надання можливостей придбання вітамінізованих продуктів для дитячого харчування. 4. Створення спільних підприємств по виробництву екологічно чистих продуктів харчування. 5. Розширення практики гуманітарних обмінів школярів, студентів, фахівців та інших категорій населення»⁴².

Після червня 1990 р. екологічний аспект українсько-фінських зв'язків досить детально відображався на шпальтах київських міських газет. У номері «Вечірнього Києва» від 9 серпня 1990 р. вміщено репортаж про зустріч представників Європейського Співтовариства, МАГАТЕ, Української і Білоруської РСР та 14 держав включно із Фінляндією у вахтовому селищі Зелений Мис під Чорнобилем⁴³, в номері «Київського вісника» від 11 жовтня 1990 р. надруковано повідомлення про візит до Києва представника фінської фармацевтичної фірми «Оріон» в СРСР П. Кортенангас⁴⁴, а в номері тієї ж газети від 13 жовтня 1990 р. – повідомлення про візит до Києва координатора екологічної програми «Північний рік охорони природи та біології» Т. Форсстрема, запрошеного Комітетом молодіжних організацій України з метою «сприяти встановленню прямих контактів між природоохоронними організаціями України і Фінляндії»⁴⁵. В номерах газет «Вечірній Київ»⁴⁶ та «Хрещатик»⁴⁷ за 10 жовтня 1991 р. в колонках новин надруковано інформацію про передачу фінською фірмою «PPM-Systems» Київміськраді 9 жовтня 1991 р. обладнання для вимірювання вмісту шкідливих речовин в повітрі, а 12 жовтня 1991 р. у «Хрещатику» було опубліковано репортаж про вказану подію⁴⁸.

Влітку 1990 р. у «Київському віснику» актуалізується спортивна тематика, пов'язана із проведенням у серпні 1990 р. міжнародного турніру з хокею на приз газети, де київський хокейний клуб «Сокіл» мав зустрітися, зокрема, з хокейним клубом Тампере «Ільвес»⁴⁹. Серія інтерв'ю та репортажів про підготовку та проведення турніру друкувалася у «Київському віснику», зо-

крема «Вступні іспити»⁵⁰, «Втеча від поразки»⁵¹, «Обережніше з прогнозами»⁵², «Доля тренерів» із фоторепортажем та знімками гравців «Ільвеса» Ю. Таммі (найкращий воротар турніру) та Х. Маттіяна (нападаючий)⁵³, «Зустрінемося у 91-му!»⁵⁴. В жовтні 1990 р. в газеті друкуються статті про матч першого етапу Кубка володарів кубків УЄФА між київським футбольним клубом «Динамо» та фінським футбольним клубом «Куопіон Паллосеура» на Республіканському стадіоні в Києві⁵⁵, наступного дня повідомляється про поразку гостей⁵⁶, а в номері «Київського вісника» від 5 жовтня 1990 р. друкується розгорнутий репортаж про матч⁵⁷.

Наступного року спортивний аспект українсько-фінських зв'язків також залишався актуальним для редакторів київських міських газет. 5 січня 1991 р. у «Київському віснику» повідомлялося про чемпіонат світу з хокею серед молодіжних збірних, де одним із суперників збірної СРСР, у складі якої грали 3 гравці київського «Сокола», була збірна Фінляндії⁵⁸, 18 вересня 1991 р. у номері названої газети було опубліковано статтю про очікування від футбольного матчу між київським «Динамо» та гельсінкським футбольним клубом «ХІК»⁵⁹. У номерах «Хрещатика» від 28 і 31 грудня 1991 р. розміщено повідомлення про участь молодіжної збірної т. зв. Об'єднаної команди з хокею у чемпіонаті світу з хокею, де суперником була збірна Фінляндії⁶⁰, і про поразку фінської збірної⁶¹.

У київській міській пресі велика увага приділялася культурним та муніципальним українсько-фінським зв'язкам. У номері газети «Вечірній Київ» від 23 серпня 1990 р. на першій сторінці було надруковано газетну статтю «Здрастуй, Тампере!», де повідомляється про зустріч у фінському місті Оулу 23–24 серпня 1990 р. представників радянських та фінських поріднених міст, порушення там екологічних питань, заплановане святкування 25–30 серпня 1990 р. Днів Києва у Тампере, участь у них колективів хору Свято-Володимирського кафедрального собору, Театру на Подолі, київського хокейного клубу «Сокіл», експонування колекцій Державного музею українського образотворчого мистецтва, Музею західного та східного мистецтва, візит до міста-побратима представників ділових кіл міста Києва⁶². 6 жовтня 1990 р. у «Вечірньому Києві» було опубліковано лист Е. Ояла із вдячністю за спів хору Свято-Володимирського кафедрального собору на Днях Києва у Тампере⁶³. У номері «Вечірнього Києва» від 27 жовтня 1990 р. вміщено інтерв'ю віце-мера Турку А. Пахонітту про налагодження зв'язків між музейними установами міст Турку та Києва⁶⁴. У газеті «Київський вісник» у номерах від 11 січня⁶⁵ і 5 лютого⁶⁶ 1991 р. надруковано репортажі кореспондента згаданої газети в Турку Л. Заседи, що свідчать як про перебільшення стабільності фінської економіки та заможності фінів⁶⁷ в умовах економічної кризи в Фінляндії⁶⁸, так і про розширення зв'язків між представниками громадських організацій і редакцій газет Української РСР та Фінляндії у межах т. зв. «народної дипломатії», тобто розширення неурядових зв'язків, яке пропагувалося у «Вечірньому Києві»⁶⁹. Надалі виявом вказаної тенденції стала зустріч представників молоді міст-побратимів Києва в останньому⁷⁰.

Становлення українсько-фінських дипломатичних відносин у 1990–1991 рр. відображено у київських міських газетах опосередковано і в проміжку часу між прийняттям Акту проголошення незалежності України та початком 1992 р. Воно відображено у хроніці під рубрикою «В МЗС України» в газеті «Вечірній Київ», де повідомляється про зустрічі А. Зленка⁷¹, а також у повідомленні, вміщеному в останньому номері газети «Хрещатик» про процес дипломатичного визнання незалежності і правосуб'єктності України⁷².

Необхідно зазначити, що з аналізу наведеного вище видно серйозне значення київських міських газет як джерела з історії українсько-фінських неурядових зв'язків у 1990–1991 рр., тобто громадських та муніципальних за суб'єктами здійснення та економічних, екологічних, освітніх, культурних та спортивних за сферами співробітництва. Втім, названим газетам притаманна територіальна обмеженість джерельної інформації, оскільки основна увага сфокусована на зв'язках між Києвом і Тампере, дещо менше між Києвом і Турку, та водночас не приділено належної уваги як зв'язкам між іншими містами України та Фінляндії, так і становленню українсько-фінської урядової дипломатії.

Таким чином, київські міські газети 1990–1991 рр., завдяки суспільно-політичній демократизації та попри несприятливі економічні умови і обмежені можливості для повноцінного функціонування, мають серйозне джерельне значення для дослідження українсько-фінських громадських та муніципальних зв'язків у 1990–1991 рр., а також опосередковано висвітлюють становлення офіційних дипломатичних відносин між Україною та Фінляндією у 1991 р. Для подальшого системного і комплексного дослідження становлення як громадських, так і урядових українсько-фінських зв'язків впродовж означеного періоду необхідно вивчати і залучати до наукового обігу як періодичну пресу України та Фінляндії у всьому її різноманітті, так і документи центральних, галузевих та місцевих архівних установ обох держав.

-
- ¹ Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001. – С. 682.
- ² Кух О. М. Фінляндія на сторінках кам'янецької преси 1919–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Т. 19. – С. 294.
- ³ Савінова М. Співробітництво одеських і оульських газет // Одеса-Оулу: Збірник матеріалів до 40-річчя встановлення побратимських зв'язків. – Одеса, 1998. – С. 15–17.
- ⁴ Там само. – С. 15.
- ⁵ Ботушанська О. Подорож до «Білого» міста // Одеса-Оулу... С. 7–9.
- ⁶ Там само. – С. 7–8.
- ⁷ Показчик періодичних видань // Одеса-Оулу... – С. 79.
- ⁸ Бібліографічний показчик // Одеса-Оулу... – С. 21–78.
- ⁹ Там само. – С. 65, 67–71.
- ¹⁰ Там само. – С. 71–74.
- ¹¹ Кийков О. Ю. Роль регіональної дипломатії у створенні позитивного іміджу України: київський вектор (1950–1980-ті рр.) // Архіви України: Науково-практичний журнал. – К., 2013. – Вип. 6. – С. 62–70.
- ¹² Карпенко В. На крутому повороті. Газета «Вечірній Київ»: від перестройки до незалежності. – К., 2004. – 372 с.
- ¹³ Карпенко В. Преса і незалежність України. Практика медіа-політики 1988–1998 рр. – К., 2003. – 350 с.
- ¹⁴ Там само. – С. 114–118.
- ¹⁵ У бюро Київського міськкому Компартії України // Прапор комунізму: Орган Київського міського комітету Комуністичної партії України. – 1990. – 24 лип. – С. 1.
- ¹⁶ До читачів «Київського вісника» // Київський вісник: Орган Київського міського комітету Комуністичної партії України. – 1990. – 25 лип. – С. 1.
- ¹⁷ Рішення трудового колективу редакції газети «Київський вісник» // Київський вісник: Ранкова міська газета. – 1991. – 27 серп. – С. 1.
- ¹⁸ Державний архів міста Києва (далі – ДАК). – Ф. 1697. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 45.
- ¹⁹ Кузьменко В. Прогулянка без задоволення і не без моралі // Хрещатик: Газета Київської міської Ради народних депутатів. – 1991. – 23 січ. – С. 1.
- ²⁰ Костилева С. О. Становлення і розвиток друкованих засобів масової інформації новітньої України (друга половина 80-х–90-ті рр. XX ст.): Автореф... дис. докт. іст. наук. – Донецьк, 2004. – С. 22–23, 25–26.
- ²¹ Карпенко В. «Вечірка» у новому році // Вечірній Київ: Незалежна газета столиці України. – 1991. – 2 січ. – С. 1.
- ²² Доставка нашої газети // Київський вісник. – 1991. – 11 січ. – С. 4.
- ²³ Дольников В. Гласність з простягнутою рукою // Хрещатик. – 1991. – 23 січ. – С. 7.
- ²⁴ Карпенко В. Преса і незалежність України. – С. 148–159.
- ²⁵ Там само. – С. 143–144, 146, 148–149.
- ²⁶ Правдиве слово – чесним читачам! // Київський вісник. – 1991. – 5 жовт. – С. 1.
- ²⁷ ДАК. – Ф. 1697. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 129–130.
- ²⁸ Тупцій А. Нейтралітет як модель зовнішньої політики Фінляндії в останній чверті XX ст. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – К., 2015. – Вип. 4. – С. 57.
- ²⁹ Тупцій А. Теоретико-методологічні засади формування політики неприєднання (на прикладі політичної діяльності У. К. Кекконена) // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – К., 2015. – Вип. 5. – С. 92.
- ³⁰ Кийков О. Роль регіональної дипломатії... – С. 64.
- ³¹ Там само. – С. 68.
- ³² Сьогодні в газеті «Прапор комунізму» // Вечірній Київ: Орган Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міської Ради народних депутатів. – 1990. – 23 берез. – С. 1.
- ³³ Знайомтесь: Тампере // Прапор комунізму: Орган Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міської Ради народних депутатів. – 1990. – 23 берез. – С. 2.

- ³⁴ Рік трьох проблем // Прапор комунізму. – 1990. – 23 берез. – С. 2.
- ³⁵ Допомагають новим фірмам // Прапор комунізму. – 1990. – 23 берез. – С. 2.
- ³⁶ Інженери вчать російську // Прапор комунізму. – 1990. – 23 берез. – С. 2.
- ³⁷ Є всі можливості // Прапор комунізму. – 1990. – 23 берез. – С. 2.
- ³⁸ Дітей прийме Фінляндія // Вечірній Київ. – 1990. – 15 черв. – С. 1.
- ³⁹ Дітей прийме Фінляндія // Прапор комунізму. – 1990. – 14 черв. – С. 3.
- ⁴⁰ ДАК. – Ф. 1697. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 11–13.
- ⁴¹ Там само. – Арк. 12.
- ⁴² Там само. – Арк. 14.
- ⁴³ Сидоренко О. Спільними зусиллями // Вечірній Київ. – 1990. – 9 серп. – С. 2.
- ⁴⁴ Зінченко О. Перша леді «Оріону» // Прапор комунізму. – 1990. – 11 жовт. – С. 1.
- ⁴⁵ Листопад О. «Північний рік» у Києві // Київський вісник. – 1990. – 13 жовт. – С. 3.
- ⁴⁶ У Києві // Вечірній Київ. – 1991. – 10 жовт. – С. 1.
- ⁴⁷ Калейдоскоп новин // Хрещатик. – 1991. – 10 жовт. С. 1.
- ⁴⁸ Не катастрофа, проте небезпечно // Хрещатик. – 1991. – 12 жовт. – С. 2.
- ⁴⁹ Новак Б. Напередодні чемпіонату // Прапор комунізму. – 1990. – 15 черв. – С. 3.
- ⁵⁰ Новак Б. Вступні іспити // Київський вісник. – 1990. – 31 лип. – С. 3.
- ⁵¹ Борисенко Л. Втеча від поразки // Київський вісник. – 1990. – 14 серп. – С. 4.
- ⁵² Новак Б. Обережніше з прогнозами // Київський вісник. – 1990. – 15 серп. – С. 1.
- ⁵³ Раденко Б. Доля тренерів // Київський вісник. – 1990. – 17 серп. – С. 4.
- ⁵⁴ Марченко Л. Зустрінемося у 91-му! // Київський вісник. – 1990. – 17 серп. – С. 4.
- ⁵⁵ Юрчук М. Сьогодні: «Динамо» – КуПС // Київський вісник. – 1990. – 3 жовт. – С. 4.
- ⁵⁶ Кубок кубків // Київський вісник. – 1990. – 4 жовт. – С. 4.
- ⁵⁷ Михайленко К. Динамівці в ударі // Київський вісник. – 1990. – 5 жовт. – С. 4.
- ⁵⁸ Михайленко К. Шайба не знає спочину // Київський вісник. – 1991. – 3 січ. – С. 4.
- ⁵⁹ Перед фінським бар'єром // Київський вісник. – 1991. – 18 верес. – С. 2.
- ⁶⁰ Турнірна орбіта // Хрещатик. – 1991. – 28 груд. – С. 8.
- ⁶¹ Турнірна орбіта // Хрещатик. – 1991. – 31 груд. – С. 8.
- ⁶² Бойко О. Здрастуй, Тампере! // Вечірній Київ. – 1990. – 23 серп. – С. 1.
- ⁶³ Ояла Е. Лист з Фінляндії // Вечірній Київ. – 1990. – 6 жовт. – С. 1.
- ⁶⁴ Пахоніттю А. Услід за пектораллю // Київський вісник. – 1990. – 27 жовт. – С. 1.
- ⁶⁵ Заседа Л. Між відром і поливалкою // Київський вісник. – 1991. – 11 січ. – С. 2.
- ⁶⁶ Заседа Л. Мені усміхався контролер // Київський вісник. – 1991. – 5 лют. – С. 2.
- ⁶⁷ Від молдаванина до фінна... // Вечірній Київ. – 1991. – 28 листоп. – С. 1.
- ⁶⁸ Юссіла О., Гентіля С., Невакві Ю. Від Великого князівства до сучасної держави: Політична історія Фінляндії від 1809 року: Пер. з фін. – К., 2002. – С. 352–356.
- ⁶⁹ Ставай, народе, дипломатом // Вечірній Київ. – 1990. – 23 берез. – С. 1.
- ⁷⁰ Цалик С. Молодіжний меридіан // Вечірній Київ. – 1991. – 4 листоп. – С. 3.
- ⁷¹ Конструктивні діалоги (Рубрика: в МЗС України) // Вечірній Київ. – 1991. – 4 листоп. – С. 1.
- ⁷² Встановлено дипломатичні відносини // Хрещатик. – 1991. – 31 груд. – С. 2.

В статтє исслєдуєтєя информационный потенціал киевских городских газет для освєщєния украинско-финских свєзєй на протєжєнии 1990–1991 гг., анализируютєя факторы, влиявшие на освєщєние указанных контактов, рассматриваетєя содержание киевских городских газет и характеризуетєя єго значение как источника для исслєдования украинско-финских неправительственных и официальных дипломатических свєзєй.

Ключевые слова: украинско-финские отношения, украинско-финские контакты, киевские городские газеты «Вечерний Киев», «Знамя коммунизма», «Киевский вестник», «Хрещатик».

The article researches the informative potential of Kyiv city newspapers for coverage of Ukrainian-Finnish relations during 1990–1991, analyzes the factors influenced on coverage of specified contacts, shows the content of Kyiv city newspapers and characterizes its importance as a source of research on Ukrainian-Finnish non-governmental and official diplomatic relations.

Keywords: Ukrainian-Finnish relations, Ukrainian-Finnish contacts, Kyiv city newspapers, «Vechirni Kyiv», «Prapor komunizmu», «Kyivs'ky visnyk», «Khreshchatyk».